

Cilt : 16 SAYI : 11 KASIM 1988

**Türk
sanayicileri
ve
iş adamları
derneği**

görüŖ

GÖRÜŞ (AYLIK YAYIN) KASIM 1988
Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği

Sahibi ve Sorumlu Yayın Müdürü
Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği
Yönetim Kurulu Başkanı *Ömer Dinçkök*

Yazı İşleri Müdürü :
Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği
Genel Sekreteri *Ertuğrul İhsan Özol*

Yayına Hazırlayan :
Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği
Ekonomik Araştırmalar Bölüm Başkanı
Nilgün Demirtaş

Görüş Araştırma Grubu :

Bu Sayıda :

Ahmet Ertürk
Nilgün Demirtaş

Dergideki yazılar kaynak olarak TÜSİAD GÖRÜŞ'ün belirtilmesi koşuluyla izinsiz kullanılabilir. İmzalı yazılar, yazarların kişisel görüşlerini yansıtmakta olup, dernek görüşü olarak kabul edilemez.

Adres :
Cumhuriyet Cad. Ferah Ap. 233/9-10
80230 Harbiye - İstanbul
Tlf : 146 24 12 - 140 12 05

Basıldığı Yer :
LEBİB YALKIN YAYIMLARI VE
BASIM İŞLERİ A.Ş.
Tel: 152 11 00 / 5 Hat

Bu Sayıda

TÜSİAD'dan Haberler	4
1989 Bütçesi Gerçekçi mi ?	8
İngiliz TÜSİAD'ı Faizlerden Şikayetçi	18
Federal Almanya'daki Türk İşadamlarının Ekonomik Potansiyeli ve Türk Ekonomisine Katkıları	20
1992'ye Yaklaşırken Avrupa Finans Piyasalarında Durum	25
İtalya'da İleri Teknoloji Merkezi Açılıyor	31

TÜSİAD'dan Haberler...

21 Ekim 1988 tarihinde OECD Türkiye Konsorsiyumu Başkanı Dr. Wolfgang Albert ve İcra Sekreteri Dr. Alfred Kuehn TÜSİAD'ı ziyaret ederek Türk ekonomisindeki son gelişmeler konusunda Başkan Ömer Dinçkök ve Genel Sekreter E. İhsan Özol ile bir görüşme yaptılar.

* * * *

Başkan Ömer Dinçkök, 3 Ekim 1988 tarihinde Al-Ahram Gazetesi'nden Mohamed Youssef Habib ile gazetenin çıkaracağı Türkiye Özel Eki ile ilgili bir röportaj yaptı.

* * * *

13 Ekim 1988 tarihinde Gloucester Dükü Alexander Başkanlığı'ndaki British Consultant Bureau yetkilileri TÜSİAD'ı ziyaret etti. Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı Fahir İlkel'in konuşmasının ardından Prof. Demir Demirgil Türkiye'nin genel ekonomik durumu ile ilgili olarak heyet

üyelerine brifing verdi. Toplantıdan sonra konuk heyet onuruna bir öğle yemeği verildi.

* * * *

18 Ekim 1988 tarihinde Pullman Marmara Etap Oteli'nde yapılan TÜSİAD Üye Toplantısı'nda Yüksek İstişare Konseyi Başkanı Sakıp Sabancı ve Yönetim Kurulu Başkanı Ömer Dinçkök TÜSİAD çalışmalarını ve ekonomik sorunlar ile ilgili birer konuşma yaptılar. Toplantıya davetli bulunan SHP Genel Sekreteri Deniz Baykal çeşitli ekonomik konularda partisinin görüşlerini açıkladı ve TÜSİAD üyelerinin sorularını cevaplandırdı.

* * * *

Başbakan Sayın Turgut Özal'ın 5-7 Ekim 1988 tarihleri arasında İtalya'ya yaptığı resmi ziyarete TÜSİAD'ı temsil eden Güler Sabancı, Hüsnü Özyeğin, Cefi Kamhi ve İnan Kıraç katıldılar.

* * * *

TÜSİAD Genel Sekreteri E.İhsan Özol 27 Ekim 1988 tarihinde Brüksel'de UNICE Yürütme Komitesi'nin toplantısına katıldı. Toplantıda yeni Komisyon'a UNICE tarafından verilecek not, 1989 bütçesi ve orta vadeli planlar ile 1992'de UNICE'nin yapısı ile ilgili diğer konular tartışıldı.

* * * *

15-16 Aralık 1988 tarihlerinde İsveç'e gidecek TÜSİAD heyetine İsveç Büyükelçisi Lennart Dafgart tarafından, 4 Kasım 1988'de İstanbul'da bulunan HMS Carlskrone adlı İsveç okul gemisinde verilen öğle yemeğine Yönetim Kurulu üyesi Haluk Özsaruhan ve diğer heyet üyeleri katıldılar.

* * * *

3 Kasım 1988 tarihinde Avusturya Cumhurbaşkanı Sayın Kurt Waldheim ile İstanbul'a gelen Avusturyalı işadamlarından oluşan bir heyet TÜSİAD'ı ziyaret etti. Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı Cem Boyner'in konuşmasının ardından Prof.

Demir Demirgil Türkiye'nin genel ekonomik durumu ve yatırım imkanları ile ilgili bir konuşma yaptı. Konut heyet onuruna verilen öğle yemeğinde davetliler Avusturya-Türkiye ticari ilişkileri ile ilgili fikir alışverişinde bulundular.

1989 Bütçesi Gerçekçi mi?

1. 1989 Bütçesinin (Tasarı) özellikleri aşağıda özetlenmiştir :

– Yüzde 57.6 oranındaki ödenek artışı, 1988 yılı sonu enflasyon oranının yüzde 65'ler civarında gerçekleşeceği düşünülürse 89 bütçesinin reel bir daralma anlayışı içinde hazırlandığını göstermektedir.

– Transfer ödenekleri toplam ödeneklerin yarısına (yüzde 49.8) ulaşmıştır. İç ve dış borç faiz ödemelerinin transfer ödenekleri içindeki payı yüzde 56.7'ye, toplam ödenekler içindeki payı ise yüzde 28.2'ye yükselmiştir. Konsolide borç-faiz ödemelerindeki artış oranı yüzde 70'i aşmıştır (yüzde 70.7).

– Yatırım ödenekleri en az artış yapılan ödenek türüdür (yüzde 52.3). Bu ödenek türünün toplam ödenekler içindeki payı ise yüzde 16'ya düşmüştür.

– Vergi gelirlerinde yüzde 61 gibi çok iyimser bir artış öngörülmüştür.

– Bütçe açığında öngörülen artış oranı yüzde 82.6'dır.

1989 BÜTÇESİ

	Tutarı (Milyar TL)	Toplamdaki Payı (%)	Artış (%)
Ödenekler	32.920	100.0	57.6
Personel	7.000	21.3	61.3
Diğer Cari	4.240	12.8	57.3
Yatırımlar	5.286	16.1	52.3
Transferler	16.394	49.8	52.7
Konsolide Borç			
Faiz Ödemeleri	9.294	28.2	70.7
Gelirler	28.440	100.0	54.3
Vergi Gelirleri	24.370	85.7	61.4
Diğer Gelirler	4.070	14.3	22.3
Açık	4.480		82.6

2. Başlangıç ödenekleri itibariyle 1988 bütçesine göre yüzde 57.6 oranında, 1988 yıl sonu harcama tahminlerine göre ise yüzde 50 dolayında bir artış öngören 1989 Bütçe Tasarısının bu artış oranı içinde tutulabilmesi, mevcut enflasyonist koşullar altında gerçekçi görülmemektedir. Esasen, son yıllarda bütçe başlangıç ödenekleri ile gerçekleştirme sonuçları arasında

her yıl büyük farklar meydana geldiği bilinen bir gerçektir. 1983-87 yılları arasında fiili harcamaların başlangıç ödeneklerine oranı, bu sapmanın boyutunu açıkça göstermektedir.

**BÜTÇE HARCAMALARININ BAŞLANGIÇ
ÖDENEKLERİ İLE MUKAYYESESİ**

	Harcama / Başlangıç Ödenekleri				
	1983	1984	1985	1986	1987
CARI	89.5	99.1	96.4	100.1	108.1
YATIRIM	85.2	92.6	111.5	135.8	128.9
TRANSFER	137.4	162.5	119.6	120.2	117.3
TOPLAM	103.3	117.1	107.9	114.6	115.8

İlk sekiz aylık gerçekleşme sonuçları, 1988 yılında da bu sapmanın önemli boyutlarda olacağını göstermektedir. Fiili harcamalar ödenekleri aşarken, gelirlerin, özellikle vergi gelirlerinin beklenen oranların altında artış göstermesi doğal olarak bütçe açığının ve diğer göstergelerin olumsuz sinyaller vermesine yol açmaktadır. Maliye ve Gümrük Bakanı Sayın Alptemoçin'in Bütçe Tasarısını sunuş konuşmasında verdiği rakamlar da bu durumu te'yd etmektedir :

BÜTÇE PERFORMANSI

Bütçe Göstergeleri	1988		1987
	Yıl Başında Öngörülen	Yıl Sonu Gerçekleşme Tahmini	
Bütçe Açığı/GSMH (%)	12.8	4.0	4.0
Vergi Geliri/GSMH (%)	17.4	14.1	15.5
Vergi Geliri/Bütçe Gideri (%)	72.4	67.0	70.8

Tablodan görüleceği gibi, 1988 yılında yüzde 2.8 olarak öngörülen Bütçe Açığı / GSMH oranının yıl sonunda yüzde 4 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

Yıl sonu gerçekleşme tahminleri, 1988 bütçe performansının 1987 sonuçlarına göre de iyileşme göstermediğini, tersine, özellikle vergi gelirleri tahsilatında harcamalardaki artışa oranla bir gerileme olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, vergi gelirlerinin GSMH'ya oranı düşmekte ve bütçe giderlerini karşılama oranı azalmaktadır.

Bu sonucu doğuran en büyük etken, harcamalardaki artışın vergi gelirlerindeki artışın üstünde gerçekleşmesidir. Ağustos sonu itibariyle harcamalardaki artış oranı yüzde 66.8 olarak gerçekleşirken, gelirlerdeki artış yüzde 64.0, vergi gelirlerindeki artış ise yüzde 54.2 düzeyinde kalmıştır.

1988 YILI BÜTÇE RAKAMLARINDA DEĞİŞME
(Ocak / Ağustos)

	<u>Artış Oranı</u>
Harcamalar	66.87
Personel	82.01
Diğer Cari	87.71
Yatırım	27.74
Transfer	70.33
Gelirler	64.03
Vergi Gelirleri	54.18
Vergi Dışı Normal Gelir	70.83
Özel Gelirler	177.45
Bütçe Dengesi	87.83

Yıl başında, 1988 Bütçesi'nin tasarruf bütçesi olacağı ve bu açıdan 4 Şubat Kararlarının etkinliğini destekleyici bir fonksiyon ifa edeceği beklenirken yukarıdaki tablolar, bu beklentilerin gerçekleşmediğini göstermektedir.

Öte yandan, 1988, yılı konsolide Bütçe açığı finansmanında bir önceki yıla göre önemli bir kompozisyon değişikliği olduğu gözlenmektedir. Bu değişiklik, kısa vadeli devlet tahvillerine ağırlık verilmesi ve Merkez Bankası'ndan kullanılan avans ve kredilerde büyük bir artışın gerçekleşmesidir.

BÜTÇE DENGESİ FİNANSMANI
(Milyar TL)

	1987	1988 *	Değişme(%)
Tahvil	2045	3279	60.3
Hazine Bonosu(Net)	914	114	(87.5)
Merkez Bankası			
Avans ve Kredileri	355	685	92.9

* Gerçekleşme tahmini

1988 gerçekleşme tahminlerine göre net hazine bonosu tutarında yüzde 87.5 oranında bir azalma görülürken tahvil finansmanı yüzde 60, Merkez Bankası avans ve kredileri ise yüzde 93 oranında genişlemiştir. Bütçenin finansmanında Merkez bankası kaynaklarına ağırlık verilmesi, faiz oranlarının yükselmesini sınırlaması açısından iç borçlanmaya tercih edilebilirse de para arzını arttırıcı etkisi dolayısıyla enflasyon üzerinde olumsuz bir etki icra etmesi beklenebilir.

3. 1989 yılı Bütçe Tasarısı, iki yıldan beri yüzde 4 civarında gerçekleşen Bütçe Açığı / GSMH oranını yüzde 2.8'e düşürmeyi hedeflemiştir. Bu hedefin vergi gelirlerinde önceki yıllara göre daha yüksek bir artış sağlanarak gerçekleştirileceği anlaşılmaktadır.

	1987	1988 (1)	1989 (2)
Vergi Gelirleri	51,4	53,9	64,4
Artış Oranı (%)			
Vergi Gelirlerinin	70,8	67,0	74,0
Giderleri Karşılama Oranı (%)			

(1) 8 aylık gerçekleşme sonuçlarına göre yıl sonu tahmini

(2) Bütçe tasarısına göre hesaplanan oranlar

Görüldüğü gibi gerek vergi gelirlerindeki artış, gerekse vergi gelirlerinin bütçe giderlerini karşılama oranı olarak 1989 yılında bir iyileşme öngörülmektedir. Alınacağı söylenen ve alınmakta olan çeşitli vergi tedbirleri de bu amacı gerçekleştirmeye yöneliktir.

Ancak vergi gelirlerinde beklenen artışın gerçekleşmesinin bütçenin harcama cephesinde gerekli disiplin sağlanamadığı takdirde bütçe açığı üzerinde olumlu etki yapması güçleşir. Bütçe harcamaları konusunda da bu başarıyı engelleyebilecek bazı sınırlayıcı faktörler söz konusudur. Birincisi, bütçe ödeneklerinin (1989) yüzde 50'

sine yakını (yüzde 49.5) personel ödemeleri ile konsolide borç faiz ödemelerinden oluşmaktadır ki bunlar üzerinde çok fazla oynamak ya mümkün değildir, yahut istenmeyen sosyal ve ekonomik etkilere yol açabileceğinden kolaylıkla göze alınacak nitelikte değildir. İkinci olarak, genel ekonomik politikanın bazı unsurları (yüksek faiz gibi) ve yüksek enflasyon da bu konudaki hareket alanını daraltmakta ve hedeflerden önemli ölçüde sapmaya yol açmaktadır.

Öte yandan, konsolide bütçe açığı öngörülen düzeyde tutulabilse dahi bütçe dışı kamu harcamalarının (fonlardan yapılan alt yapı, enerji, ulaştırma harcamaları) ve bütçe dışında tutulan ödemelerin (iç ve dış borç anapara geri ödemeleri) büyük meblağlara varmış olması, kamu sektörü finansman açığının ekonomi üzerindeki etkilerinin kontrol edilebilmesini zorlaştırmaktadır.

Nitekim, 1988 yılında toplam 3.793 milyar TL. iç ve dış borç ödemesi yapılacağı tahmin edilirken bu rakamın 1989 yılında 7.421 milyar liraya ulaşması öngörülmüştür.

BORÇ IDARESİ (Milyar TL)

	1988 (1)	1989 (2)	Değişme (%)
İç Borç Ödemesi	1.343	3.031	125.7
Dış Borç Ödemesi	2.450	4.390	79.2
Toplam	3.793	7.421	95.6

(1) Gerçekleşme tahmini

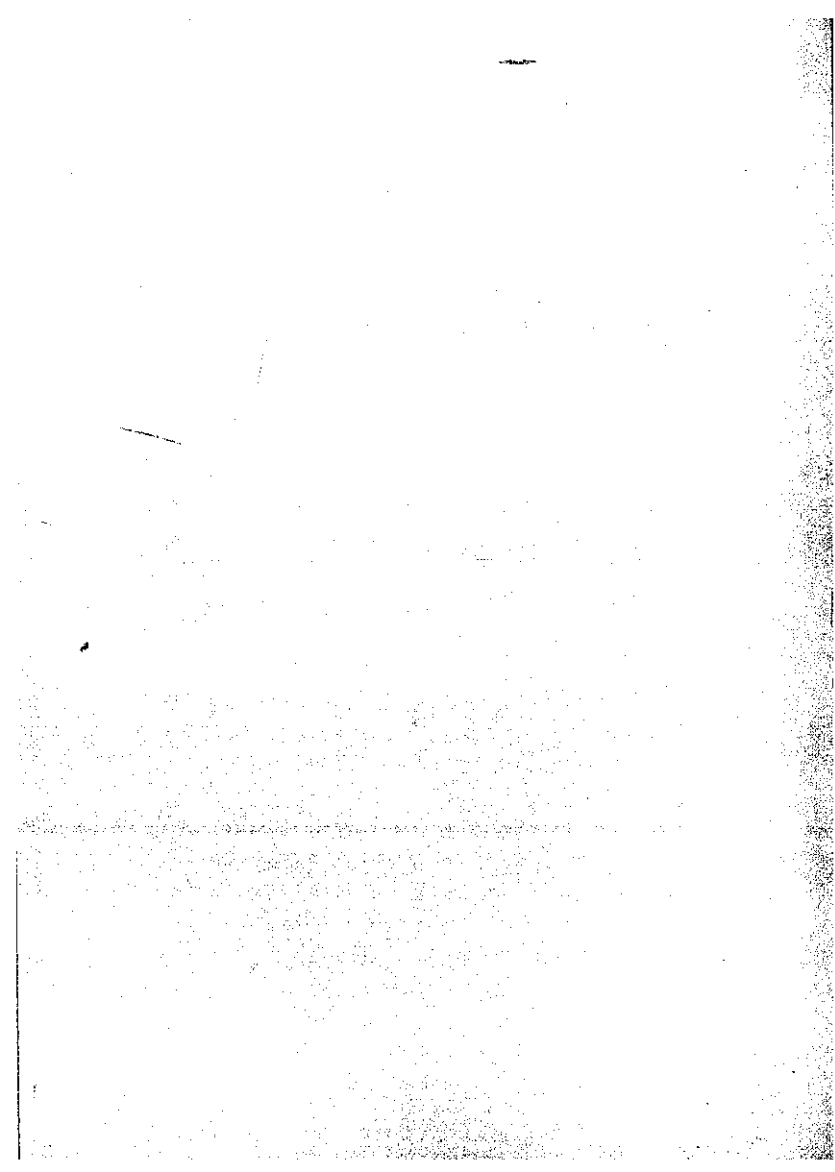
(2) Program Hedefi

Bu çaptaki borç anapara ödemelerinin ve bütçe açığının yeniden borçlanma ile karşılanmasının ekonomik dengeler üzerindeki olumsuz etkilerini son bir kaç yılın tecrübesi açıkça ortaya koymuştur.

Bütçe dışı fonlardan yapılan harcamaların miktarı da kamu kesiminin Konsolide Bütçe dışındaki varlığının ulaştığı boyutları göstermektedir. 1988 yılında Konsolide Bütçe kapsamında sabit sermaye yatırımlarının tutarının 3.303 milyar TL. olması beklenirken Fonlar'dan yapılan yatırımlar 1.354 milyar TL. olmaktadır. Bu rakamların 1989 yılında ise sırasıyla 5.286 milyar ve 3.299 milyar TL. olması öngörülmüştür.

**Ekonomide Kesimlerarası
Diyalog ve Şeffaflık**

Hiçbir ekonomide girişimciler ekonomi politikalarına ve iş hayatına esas olan prensipleri açıkça bilmeden ve ona gerekli katkıları yapmadan tam başarılı olamazlar. Büyük medeniyet ve sanayileşme hamleleri yöneticilerle halk, iş çevreleri ve bürokrasinin birbirleri ile çok sıkı kaynaşmaları ve birbirlerine devamlı güven duymaları sayesinde gerçekleşebilmiştir.

Türkiye bugün piyasa ekonomisi ve dışa açılmada belli bir mesafe kaydetmesine rağmen iş hayatımız, hala yıl içinde kendilerine nasıl bir vergi, nasıl bir fon ödemesi, nasıl bir elektrik veya su faturası gönderileceğinden habersiz ve bir anlamda geleceğe güven duygusundan mahrum olarak yaşamaktadır.

Türk iş çevreleri yakın bir Avrupa entegrasyonu açısından önümüzdeki on yılın ana ekonomik çizgilerini ve rotasını, kimler yönetirse yönetsin bugünden ana hatlarıyla bilmek ve iş programları ve yatırımlarını ona göre yapmak zorundadırlar. Bu, Türk toplumunun ve işadınının en doğal hakkıdır.

Gerçekten, demokrasi 4-5 yılda bir defa oy verilip aradaki süre zarfında herkesin sustuğu bir rejim değildir. Demokrasinin canlılığını koruması ve nefes alması için demokratik kuruluşların, sanayi birlik ve derneklerinin, ekonomik basının, üniversitenin, vatandaş topluluklarının devamlı fikir ve yorumlarının alınması ve ülke sorunlarına birlikte çare araştırılması şarttır.

Diyalog içinde yürütülen şeffaf bir piyasa ekonomisi bir ütopya veya bir hayal değildir. Uzun yıllar devlet baba herşeyi bilir, halleder düşüncesinde olan yöneticiler ekonomik işlerle ilgili özel sektör işveren ve uzmanlarıyla ön istişareyi kendileri için bir zaaf telakki etmemelidirler.

TRT ve basınımızın bu konuda değerli hizmetleri olduğuna ve ilerde bu katkıları arttıracığına inanıyoruz.

Piyasa ekonomisi içinde iş hayatı ile ilgili olarak kurulan derneklerin amaçları şöyle özetlenebilir : Mesleki davranış kâlıplarını saptama, öğretim ve eğitim sağlama, üyeler arası bilgi aktarılması, diğer meslek kuruluşları ile ilişkiler, hükümet ve parlamento ile ilişkiler, kamuoyu ve

basınla ilişkiler, benzer dış kuruluşlarla mesleki ilişkiler.

Bir ülkede dernekleşmenin yoğunluğu demokraside alınan mesafenin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Nitekim, derneklerle ilgili hak ve hürriyetler bütün anayasalarda temel hak ve hürriyetler arasında sayılmıştır (1982 Anayasası, madde 33).

Yukarıda belirtilen nedenlerle, batıda ve diğer birçok ülkede özel sektör kuruluşları yasalarla kurulan kuruluşlardan ziyade bireylerin gönüllü iradeleriyle kurdukları dernekler aracılığı ile görüşlerini kamuya iletmektedirler. Bu gelişme ülkede demokratikleşme sürecinin bir aşaması olarak vurgulanmaktadır. Örneğin, Japonya bu reformu 1860'larda yaparken, Portekiz 1974'de gerçekleştirebilmiştir. Avrupa Topluluğu'na giriş aşamasında bulunan Türkiye'de de temennimiz bu konudaki sosyal gelişmenin tedricen hızlandırılmasıdır.

Modern demokrasilerin en belirgin özelliği muhtelif halk ve iş kesimlerinin demokratik gönüllü kuruluşlar şeklinde organize olmaları ve görüşlerini bu kanallardan de-

vamlı bir şekilde merkezi otoritelere ve parlamentoya iletme olanaklarına sahip bulunmalarıdır.

Hukuki açıdan, bu kuruluşlar anayasaların sağladığı dernek kurma hürriyetine istinaden bağımsız bir statü içinde kurulmakta ve daha sonra aynı konuda faaliyet gösteren diğer kuruluşlarla birleşerek konfederasyonlar oluşturmaktadırlar.

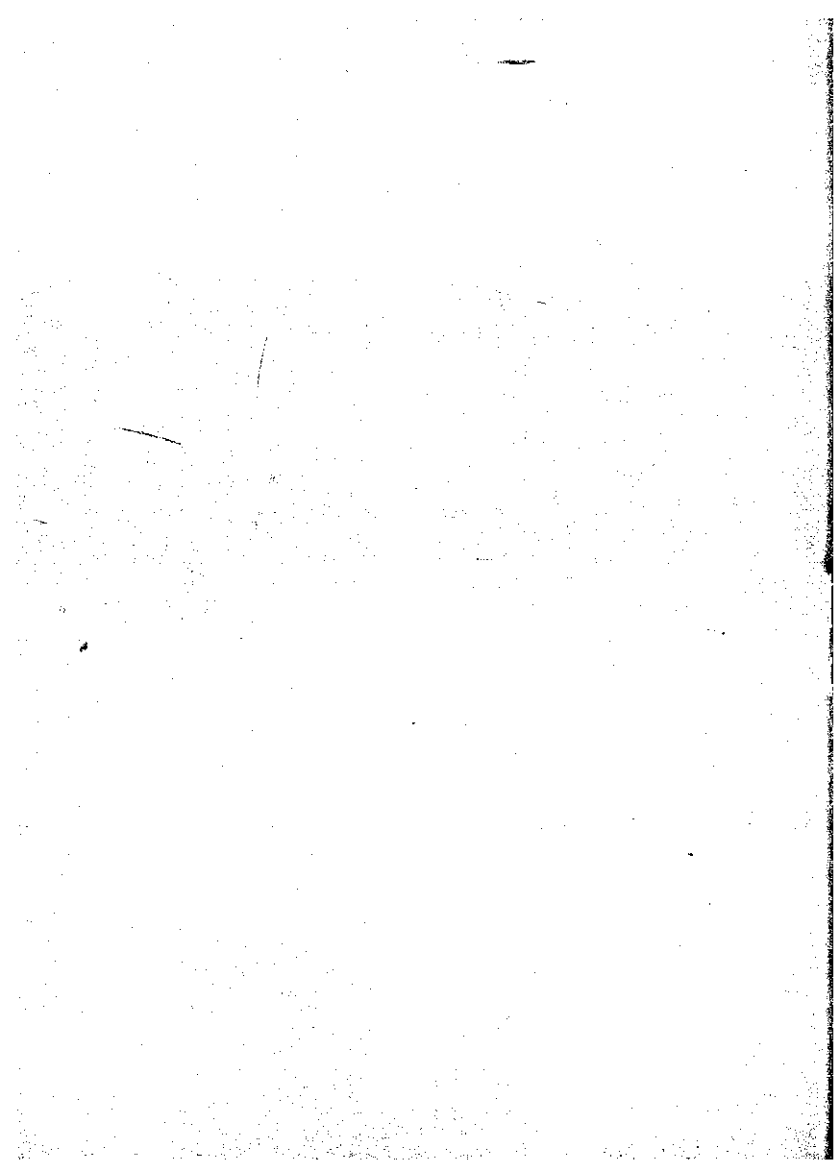
Roma Anlaşması'nda gönüllü kuruluşların danışman kurum olarak Topluluk hedeflerinin gerçekleştirilmesinde oynayacağı roller açıkça belirtilmiştir. Bu şekilde, merkezi otoritelerin gönüllü kuruluşlarla devamlı işbirliği içinde olmaları çağdaş demokrasinin ön koşulu olarak benimsenmiştir.

Ekonomik ve sosyal konularda diyalog, tarafların görüş açılarının düzeltilmesini sağladığından gerginliği ve grupların egoizmini azaltan önemli bir araç olmaktadır.

TÜSİAD 1982 Anayasasının hazırlıkları sırasında yurdumuzda ekonomik ve sosyal konularla ilgilenecek bir konseyin kurulması önerisini ilgililere iletmiş, ancak bu husus kabul edilmemişti.

TÜSİAD önerileri kabul edilmiş olsa idi; bugün belki de sosyal kesimler arasında daha uyumlu çalışmalar yapılabilir, enflasyon bugünkü boyutlara ulaşmaz ve ekonomik ve mali istikrar Avrupa ülkeleri seviyesine yaklaşabilirdi.

TÜSİAD

SABİT SERMAYE YATIRIMLARI

	Konsolide Bütçe	Fonlar	Fonlar/Konsolide Bütçe
1988 (1)	3.303	1.354	50.0
1989 (2)	5.286	3.299	62.4
Değişme (%)	60.0	143.6	--

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

Tablodan görüleceği gibi Konsolide Bütçeden yapılan sabit sermaye yatırım harcamalarının 1988 yılında yüzde 50.0'sine 1989 yılında ise yüzde 62.4'üne ulaşan bir harcama da Bütçe Dışı Fonlar'dan yapılmaktadır.

Sonuç : 1989 Bütçe tahminleri, gerek gider ve transfer kalemleri, gerekse gelir kalemleri itibariyle gerçekçi değildir. Alınacak sonuçlar büyük ölçüde uygulamalarda gösterilecek titizlik ve disipline bağlı bulunmaktadır.

Kaynak : TÜSİAD

İngiliz TÜSİAD'ı Faizlerden Şikayetçi...

CBI (Confederation of British Industry) yüksek faizler nedeni ile iş aleminde güvenin zedelendiğini ve yatırımların tehlikeye girdiğini belirtmiştir. Maliye Bakanı'nın borçlanma maliyetinin enflasyon kontrol altına alınana kadar yüksek tutulması gerektiğini açıkladığı sırada, CBI'nın üç aylık sınai göstergeleri, temel oranlarda elde edilen 4.5 puanlık artışın yavaş yavaş düşmeye başladığını ve imalat sanayiinde 1245 firmadan alınan cevaplara göre talepte de bir yavaşlama olduğunu göstermiştir.

Araştırma, enflasyon konusunda da endişe verici gelişmeler olduğuna da işaret etmektedir (yakın gelecekte beklenen yeni fiyat artışları ve kapasite üzerinde sınırlamalar). CBI yüksek enflasyonun yüksek ücret artışı istemine de neden olacağını belirtmektedir.

Şirketler yatırımlarını yüzde 15 arttırmayı planlamaktadırlar. CBI ise bunun hükümetin enflasyonu düşürme stratejileri nedeni ile tehlikeye düşmesinden endişelenmektedir. Öte yandan süreklilik kazanan yüksek faizlerin endüstrinin, özellikle küçük şirketlerin genişleme planlarını engelleme tehlikesi yarattığı belirtilmektedir. Bu nedenle, özellikle ek istihdam imkanları yaratacak yeni iş kurma ve genişleme planlarının riske sokulmaması için faizlerin daha makul bir seviyeye çekilmesi gerekmektedir. Konfederasyon, İngiliz poundundaki dalgalanmaların neden olduğu zorluklara, yüksek faizlere hala dayanabildiklerini belirtirken, siparişlerdeki artışın azalmasının ve üretimin daha makul bir seviyeye çekilmesinin sağlıklı bir gösterge olduğunu ifade etmektedir.

CBI'nın araştırması 5000'den fazla işçi çalıştıran işyerlerinin, istihdam kapasitesi 500 ile 5000 arasında değişenlere göre işalemine güvenlerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Federal Almanya'daki Türk İşadamlarının Ekonomik Potansiyeli ve Türk Ekonomisine Katkıları

F. Almanya'da sayıları 30 bine ulaşan Türk, çeşitli nedenlerle serbest iş kurmak suretiyle "geçici" işçilikten "kalıcı" işverenliğe geçişi sağlamış, yaklaşık 55 ayrı sektörde faaliyet gösterecek duruma gelmiştir. Türk işadamlarının büyük bir bölümü kendi geleceklerini artık bu ülkede görmekte, ekonomik davranışlarını da buna göre belirlemektedir. Çok sayıdaki gösterge, bu kitlenin F. Almanya'da "kalıcı" bir nitelik kazandığına işaret etmektedir. Bu nedenledir ki, bugün F. Almanya'da "Türk ekonomisi"nden ya da "Türk özel sektörü"nden söz edilir olmuştur.

Türk işyerlerinin bugünkü sektörel dağılım tablosunda gıda maddeleri ticareti, seyahat büroları, restaurant işletmeciliği ve onarım terzihaneleri ön plânda yer almaktadır. Tekstil ve deri konfeksiyon alanında

perakende ve toptancı düzeyinde kurulan işletmelerin sayısı da hızla artmaktadır. Ayrıca, özellikle ikinci kuşağa mensup, öğrenim düzeyi yüksek ve yabancı dil sorunu olmayan genç girişimcilerin uzun vâdede bu ülkede kalma eğiliminde olmaları ve geleneksel alanlardaki piyasa tıkanıklığını şimdiden kavramış olmaları, onları, "ticarî" faaliyetin yanısıra "sınaf" faaliyetlere de yöneltmektedir.

Objektif işletmecilik kriterlerine göre, bugün mevcut işletmelerin en az yarısının uzun vâdede de istikrarlı bir varlık gösterecekleri beklenebilir. İkinci kuşağın girişimciliği de buna eklendiğinde, 1990'lı yıllarda F. Almanya'da herkesin ciddiye alacağı, rekabet koşullarının süzgecinden geçerek kendini kanıtlamış bir Türk özel sektörü varlık gösterecektir.

1960'lı ve 1970'li yıllarda Almanya'daki Türk özel girişimciliğinde "cesaret" faktörü "yetenek" faktöründen daha önde gelmiş ise de, bugün özellikle ikinci kuşak daha rasyonel ve sağlıklı bir girişimcilik çizgisi üzerinde bulunmaktadır.

F. Almanya'daki Türk girişimcileri Türk ihracat sektörü açısından, "dışa açılma"

sürecinde bir tür "köprübaşı" oluşturmaktadır. Türk ihracat sektörünü yönlendiren kurum ve kuruluşların bu stratejik köprübaşına önem affetmeleri ve Türk ihracat sektörüne katkı yapacak şekilde desteklenmeleri güncel bir önem taşımaktadır.

1987 yılından beri F.Almanya'nın 3 bölgesinde (Duisburg, Dortmund ve Mannheim dolaylarında) 80 kadar Türk genci 3 yıllık meslek öğrenimi görmeye başlamış bulunmaktadır. Federal ve eyalet hükümetleri tarafından desteklenen bu proje kapsamı içinde aynı zamanda Türk işadamlarının da meslek eğitimi statüsüne gelmeleri hedeflenmektedir. AT'ın da ilgi ile izlediği bu projenin harcamalarının yüzde 50'si AT Sosyal Fonu tarafından finanse edilmektedir. Böylece orta ve uzun vadede Türk işadamları F. Almanya'daki ikili sisteme göre meslek eğitimi verebilecek işyeri sahibi statüsüne geçebileceklerdir.

Artık bu ülkede küçük ve orta işletme sahibi orta üstü sınıfı oluşturan Türklerin varlığı hissedilmektedir. Varsayımlara göre 2000 yılında Türk işadamlarının sayısının 50.000'e varmasından hareket edilmektedir.

Son yıllarda Türk ekonomisi içinde önemli bir yer tutan Turizm sektöründe de Türklerin önemi büyük boyutlara erişmiş bulunmaktadır.

Federal Almanya'da kurulan bu Türk şirketlerinin ülkemiz ekonomisi ile bütünleşmesi için atılması gereken adımların bazıları şunlardır :

1) F. Almanya'daki Türk işadamlarının kredi sorunlarına yönelecek, Alman bankalar kanununa göre çalışacak Türk bankalarının sayısının artması gereklidir.

2) Bu işadamlarının gerek F. Almanya'da, gerekse Türkiye'de çıkarlarını savunacak bir üst örgüte ihtiyaç vardır. Bunun eksikliği bu konuda Türk işverenleri arasındaki dayanışmayı önlemektedir.

3) Gerek AT ülkelerinden ithal edilen malların gümrüksüz olması gerekse, F. Almanya'daki Türk işadamlarının Türkiye'den yaptıkları ithâlatta zorluklarla karşılaşması bu kişilerin Türkiye yerine diğer ülkelerde çalışmasını beraberinde getirmektedir. Türkiye'nin uzun vadede bu işadamları üzerinden başta F. Almanya olmak üzere

diğer B. Avrupa ülkelerine yapacağı ihracatı arttırma olanağı vardır. Bu konuda bu işadamlarının Türkiye'den yapacakları ithalata kolaylık getirmenin yolları aranmalıdır.

4) F. Almanya'daki işadamları belirli bir süre sonra F. Almanya'daki işyerleri ile ilişkili konularda Türkiye'de de yatırım yapmak istemektedirler. Bu konuda bu kuruluşlara yardımcı olmak Türk işadamlarının F. Almanya'daki başarılarını arttırır.

5) Uzun vadede, F. Almanya'da yerleşen Türkler yılda ortalama 2,2 Milyar Dolara varan işçi dövizlerini Türkiye'ye aynı miktarda göndermeyeceklerdir. İşçi dövizlerinin girişinde 90'lı yıllarda büyük ölçüde düşüş beklenmelidir. Bu azalan döviz girişleri F. Almanya'daki Türk işadamları üzerinden yapılacak ihracatın arttırılması ile telâfi edilebilir.

Kaynak : TÜSİAD, Federal Almanya'daki Türk İşadamlarının Ekonomik Potansiyeli ve Türk Ekonomisine Katkıları.

1992'ye Yaklaşırken Avrupa Finans Piyasalarında Durum

1992'de gerçekleşmesi öngörülen "Tek Pazar" hedefinin en çok etkileyeceği alanlardan biri finans piyasasıdır.

Finansman olayının ulusal sınırı aşmış olması ve Topluluk içinde ülkeler arası ticaretin hızla gelişmesi, finans piyasalarındaki kontrolleri etkinliği azaltıcı bir "ayak bağı" haline getirmiştir. "Tek Pazar" hedefinin önemli unsurlarından biri olan "sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi", finansal hizmetlerin önündeki sınır engellerinin kaldırılmasını ve finansal ürünlerin serbestçe dolaşımını gerektirmektedir.

Bu araştırmada, finans piyasasındaki serbestleşme ve bütünleşmeden doğrudan etkilenecek olan finans kuruluşlarının hangi sonuçlarla karşılaşacakları konusu kısaca ele alınmaktadır.

Son yıllarda 1992'ye hazırlık çerçevesinde başlatılmış bulunan "serbestlik ve bütünleşme" süreci, Avrupa finans piyasasındaki aracı kuruluşlar arasında yoğun bir rekabet ve sayısız birleşmeler doğurmaktadır.

Aracı kuruluşlar kendi milli sınırları ötesindeki kârlı piyasalardan yararlanmak için şimdiden faaliyetlerini genişletmeye başlamışlardır. Bankacılık, sigortacılık ve aracılık hizmetlerinde fiyatların (komisyon vs.) ülkeden ülkeye büyük değişiklikler göstermesi, firmaların bir ülkeden veya bölgeden diğerine göçünü hızlandırabilir. Bu durum, finans kuruluşlarının ürün ve hizmet paketlerini genişletmeyi ve aktiflerini, yükümlülüklerini ve borçlarını çeşitlendirmeyi gerekli kılacaktır.

Ortak dağıtım şebekelerini, finansman imkanlarını ve destek hizmetlerini kullanarak daha kapsamlı bir ürün paketinin oluşturulması maliyet avantajları sağlar. Avrupa'da çeşitli kredi kuruluşları birbirlerinin geleneksel pazarlarına el atmaya başlarken ürün genişletme çabaları da gerçekleşme aşamasında bulunmaktadır. Sigorta kuruluşları ile yatırımcı kuruluşlar özellikle ürünlerini banka şubeleri aracılığı ile

bankaların geleneksel müşterilerine satma eğilimindedirler. Buna karşılık bankalar da sigorta şirketlerinin fon yönetme becerilerinin ve yatırımcı kuruluşların araştırma ve ürün yenileme yeteneklerinin cazibesine kapılmışlardır.

Sınır ötesi bir genişleme, aynı zamanda çeşitlilik avantajı da sağlar. Daha geniş coğrafi pazarlarda faaliyet gösteren firmaların aktifleri, pasifleri ve gelirleri de normal olarak daha fazla çeşitlilik kazanacaktır. Bu, özellikle belli endüstrilere veya belli sektörlere (tarım gibi) bağımlı bankalar için büyük bir avantaj sağlar.

Sınır-ötesi genişlemenin önemli bir faydasının da ölçek ekonomisi olduğu bilinmektedir. Daha geniş kapsamlı bir iş hacmi üzerinde yoğunlaşmak bir tasarruf sağlayabilir, fakat diğer fonksiyonların artan maliyetleri bu tasarrufu azaltabilir. Örneğin; Amerikan bankaları ölçek ekonomisi avantajını genellikle çok düşük bir aktif düzeyinden (50 milyon \$) sonra kaybetmektedirler. Diğer bir ölçek avantajı özellikle Avrupa'da geçerli olan-, maksatlı satın alma teşebbüslerine karşı firmayı korumasıdır. Bugün ulusal düzeyde dev kuru-

luşlar arasına giren bir finansal kuruluş, hükümetten satınalma teşebbüslerinde kendisini desteklemeyi isteme gücüne kavuşabilmektedir. Ancak yarının Avrupa' sında buna rastlanmayacaktır. Hatta "birleşme" olayının açık bir kârlılık artışı sağlaması beklenmediği sürece birleşme sonucu ortaya çıkan firma öncekinden daha güçsüz olur.

Dışarıya açılmak isteyen finansal kuruluşlar, ürünlerini herhangi bir fiziksel engelle karşılaşmadan mahalli dağıtımıcılar aracılığıyla doğrudan ihraç etmekten dışarda şube açmak veya iştiraklere girmeye kadar çeşitli yollar izleyebilirler. İzlenecek strateji büyük ölçüde girilmek istenen pazarın niteliğine bağlıdır.

Avrupa'da "toptancı" finansal piyasalar (wholesale markets) halen rekabetin oldukça yoğun olduğu piyasalardır. Bu piyasalarda kâr marjları küçülmekte, kârlı iş imkanları giderek daralmaktadır. Sermaye kontrollerinin kaldırılması, sermaye ve menkul kıymet piyasalarının entegrasyonu ve Avrupa kökenli çok uluslu firmaların genişlemesi, finansal hizmet talebinde bir yükselmeye yol açabilir. Fakat daha ger-

çekçi düşündüğümüzde bu artışın tedrici olduğunu görürüz. Bunu da halen faal olan kuruluşlarla karşılamak mümkün olduğundan, toptancı piyasalara girmek için gerekli olan kritik büyüklüğe ulaşmayı amaçlayan banka birleşmeleri ancak çok sınırlı sayıda olay için bir anlam ifade edebilir.

Perakendeci piyasalar ise (retail markets) daha az rekabetçi piyasalardır. Doğal olarak bir ülkenin müşteri bankacılığına, oto veya hayat sigortası pazarlarına girmek pahalı bir olaydır, çünkü perakendeci düzeyde geniş bir büro veya temsilcilik ağının kurulmasını gerektirmektedir. Böyle bir ağ, ya yeni şubeler açmakla veya rakip firmalar satın almakla kurulabilir. Yeni şubeler, ürün kalitesi üzerinde tam bir kontrole imkan verirken büyük bir yatırım çabası veya zaman gerektirir. Bu konularda süratin önemi ve bir çok Avrupa ülkesinde bankacılık piyasasının doyuma ulaşması karşısında bu yolu çok az firma izler. Bu sebeple bir çok finansal kuruluş, karşılıklı ürün satış anlaşmasını yapmaktan ortak firmalar (joint ventures) kurmaya kadar değişen yöntemleri kapsayan "ittifaklar" kurmaya çalışırlar. Çünkü hem anlaşmak, hem de anlaşmayı sona erdirmek

zor olmaz. Ortak teşebbüsler oluşturmak ise, orta vadeli hedefler açısından daha uygun bir yöntemdir.

Bu hususlar, kanuni engellerin kalkmasıyla perakendeci piyasalarda rekabetin Topluluk içinde tedricen artacağını göstermektedir. Bu süreci kolaylaştırmanın hiçbir sihirli yöntemi de yoktur. Kısacası, finans piyasalarındaki engellerin kaldırılmasından tam anlamıyla yararlanmak uzun bir zaman alacaktır.

Kaynak : World Financial Markets

İtalya'da İleri Teknoloji Merkezi Açılıyor

Gelişmekte olan ülkelere ileri teknoloji transferi amacı ile İtalya'nın 1.55 milyon dolarlık bir katkısıyla Trieste'de Bilim ve İleri Teknoloji için Uluslararası Merkez kurulması için çalışmalar başlamıştır. İki sene sürecek olan hazırlık çalışmaları UNIDO tarafından yürütülecek olan girişim ile ilgili anlaşma 29 Haziran'da UNIDO Genel Direktörü ve İtalya'nın UNIDO temsilcisi tarafından imzalanmıştır. Gelişmekte olan ülkelerin kimya ve materyal bilimleri, yeryüzü ve çevre bilimleri konularında kısıtlı araştırma kapasiteleri göz önüne alınarak proje, üçüncü dünya bilim adamlarına eğitim, araştırma kolaylıkları ve dünyanın ünlü araştırmacıları ile birlikte çalışma imkanları sağlamayı amaçlamaktadır. Ayrıca, merkezin kuruluşunda gelişmekte olan ülkelere sınai ve